

16.10.2007

Dnrot 3904/4/06 ja 347/4/07

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Liisa Nieminen

HUOSTAAN OTETUN LAPSEN YHTEYDENPIDON RAJOITTAMINEN JA ÄIDINKIELEN HUOMIOON OTTAMINEN SIOITUKSESSA

1 KANTELU

Kantelija pyysi 20.11.2006 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan - - kunnan sosiaalityöntekijän menettelyä hänen huostaan otetun lapsensa tapaamisen järjestelyissä. Hänen mukaansa tapaamisissa ei noudatettu kaikilta osin huoltosuunnitelmaa.

Lisäksi kantelija arvosteli sitä, että hänen lapsensa on sijoitettu ruotsinkieliseen perheeseen, vaikka hänen ja lapsen äidinkieli on suomi. Kantelijan kertoman mukaan yhteydenpidon rajoittamisen jälkeen hänen lapsensa suomen kielen taito on heikentynyt, koska hän käy myös ruotsinkielistä koulua.

Kantelija arvosteli myös sitä, että hän ei ole saanut ohjausta kunnan sosiaalitoimistosta, vaikka siellä on tiedetty hänen näkövammastaan.

Kantelun liitteenä oli 9.3.2006 päiväty huoltosuunnitelma ja toinen päiväämätön, ilmeisesti lokakuulta 2006 oleva huoltosuunnitelma. Lisäksi liitteenä oli sosiaalityöntekijän 16.10.2006 tekemä päätös lapsen ja hänen äitinsä yhteydenpidon rajoittamisesta ajalla 8.10.–6.11.2006.

Kantelukirjeessään 24.1.2007 kantelija arvosteli myös - - - terveydenhuoltoalueen psykologin hänen lapsestaan antamia lausuntoja. Ne olivat hänen mielestään osaltaan johtaneet siihen, että hänen ja hänen lapsensa huoltosuunnitelman mukaisia tapaamisia oli jätetty toteuttamatta.

Lisäkirjeessään 31.3.2007 hän arvosteli sitä, että - - - sosiaaliviranomaiset eivät ole ryhtyneet toimenpiteisiin huostaanoton lopettamiseksi. Hän kiinnitti uudelleen huomiota siihen, miten vaikeaa hänen on näkövammaisena hoitaa lastaan koskevia asioita.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin - - - kunnan sosiaalilautakunnan 14.12.2006 päiväty selvitys. Sen liitteenä oli perheterapeutin 7.12.2006 antama lausunto koskien kantelijan lapsen tapaamisoikeuden rajoittamista. - - -

Sosiaalilautakunnan selvityksen mukaan kantelijan lapsi otettiin - - - kunnan sosiaalilautakunnan huostaan 17.3.2006. Hänet sijoitettiin sijaisperheeseen. - - - hallinto-oikeus vahvisti huostaanoton 7.2.2007 antamallaan päätöksellä.

Huoltosuunnitelman mukaan kanssakäyminen äidin ja isäpuolen kanssa järjestetään valvottuina tapaamisina, ensimmäisen kerran 2–3 kuukauden kuluttua huostaanotosta. Aluksi valvottu tapaaminen voi huoltosuunnitelman mukaan tapahtua korkeintaan joka kolmas viikko, ja puhelinyhteydessä lapsi ja hänen äitinsä ja isäpuolensa voivat olla kerran joka toinen viikko. Sosiaalilautakunnan selvityksen mukaan valvotut tapaamiset järjestettiin 8.5.2006, 30.6.2006 ja 13.8.2006. Kantelun tekemiseen mennessä viimeisin puhelinyhteys kantelijan ja hänen lapsensa välillä oli ollut 24.9.2006.

Sosiaaliviranhenkilö päätti 16.10.2006 yhteydenpidon rajoittamisesta ajanjaksona 8.10.2006–6.11.2006. Päätös oli siis osin takautuva. Päätöstä perusteltiin sillä, että lapsi on "reagoinut huolestuneesti ja epävarmuuden tunteilla äidin yhteydenottojen yhteydessä". Päätöksessä vedottiin myös siihen, että psykologi ja ohjaaja (perheterapeutti) suosittelivat taukoa lapsen ja äidin välisessä puhelinyhteydessä ja tapaamisissa.

- - - sosiaalilautakunta päätti 23.11.2006 yhteydenpidon rajoittamisesta ajalle 7.11.–15.12.2006, eli tässäkin tapauksessa osin vasta jälkikäteen.

Sosiaalilautakunnan minulle toimittaman selvityksen mukaan oli väärin, että yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös tehtiin jälkikäteen. Yhteydenpidon rajoittamista sinällään pidettiin hyväksyttävänä ja lastensuojelulain mukaisena.

3 RATKAISU

3.1 Yhteydenpidon rajoittaminen

Lokakuussa 2006 voimassa olleen lastensuojelulain 25 §:n mukaan sosiaalilautakunta tai lastensuojelulaitoksen johtaja voi siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään, rajoittaa sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta tavata vanhempiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä sekä pitää heihin yhteyttä, a) jos siitä on ilmeisen selvästi vaaraa lapsen kehitykselle tai turvallisuudelle; tai b) jos se on välttämätöntä vanhempien, sijaisperheen, laitoksen muiden lasten tai laitoksen henkilöstön turvallisuuden vuoksi.

Sosiaaliviranomaiset eivät mielestäni toimineet lainvastaisesti päättäessään yhteydenpidon rajoittamisesta, mutta päätöksenteossa noudatetut menettelymuodot eivät olleet kaikilta osin lainmukaisia.

Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisten toimien on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. Lain mukaan huostaan otetulla lapsella ja hänen vanhemmallaan on oikeus tavata tai olla muutoin yhteydessä keskenään. Jos tätä oikeutta on tarpeen rajoittaa, se voi tapahtua vain laissa säädettyillä

edellytyksillä ja menettelymuotoja noudattaen. Päätös on tehtävä hyvissä ajoin etukäteen, jotta asianosaiset ovat tietoisia siitä, millä ajalla heillä ei ole oikeutta tapaamiseen. Asiasta ei siten ole mahdollista ilmoittaa asianosaisille vasta jälkikäteen.

Marraskuun alussa 2006 voimaan tulleet yhteydenpidon rajoittamista koskevat lastensuojelulain uudistetut säännökset ovat aiempaa täsmälliset. Käsiteltävänä olevan tapauksen oikeudelliseen arviointiin ne eivät kuitenkaan vaikuta.

Katsonkin - - - kunnan sosiaalityöntekijän menetelleen lainvastaisesti siltä osin kuin hän päätti lapsen ja hänen äitinsä yhteydenpidon rajoittamisesta takautuvasti 16.10.2006 tekemällään päätöksellä. Myös - - - kunnan sosiaalilautakunta toimi lainvastaisesti siltä osin kuin se päätti 23.11.2006 yhteydenpidon rajoittamisesta takautuvasti 7.11.2006 alkaen.

3.2

Neuvontavelvollisuus

Hallintolain 8 §:n mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että asiakkaan vammaisuus on otettava huomioon hänen kohtelussaan. Hän saattaa tarvita muita enemmän tai erilaista apua asiansa hoitamisessa. Vammaisuuden aiheuttamien erityisongelmien huomioon ottaminen neuvonnassa on omiaan edistämään vammaisen henkilön tosiasiallista yhdenvertaisuutta, mikä on asetettu tavoitteeksi myös Suomen perustuslain 6 §:ssä.

Asiakirjoista käy ilmi, että sosiaaliviranomaiset ovat olleet tietoisia kantelijan näkövammasta. Näyttöä ei ole kuitenkaan siitä, millä tavoin sosiaaliviranomaiset ovat pyrkineet auttamaan häntä hänen asiansa hoidossa eikä toisaalta myöskään siitä, että hänen neuvontansa olisi laiminlyöty. Asia ei siten voi antaa aihetta toimenpiteisiini tältä osin.

3.3

Perhe-elämän suoja

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla antaa turvaa perhe-elämän suojalle. Siihen kuuluu yhteydenpito perheenjäsenten kesken, mikä on pyrittävä turvaamaan myös silloin, kun lapsi on otettu huostaan. Oikeutta voidaan rajoittaa tietyin edellytyksin lailla, kuten lastensuojelulaissa onkin tehty. Perhe-elämän suojan turvaamisen kannalta tärkeää on myös se, että lapsi ja vanhemmat voivat pitää yhteyttä äidinkielellään. Suomen ja ruotsin kielen asema on turvattu perustuslain 17 §:ssä.

Tässä tapauksessa lapsen äiti ja lapsi ovat suomenkielisiä, eikä äiti kertomansa mukaan osaa ruotsia. Siten pidän ongelmallisena sitä, että lapsi sijoitettiin ruotsinkieliseen perheeseen. Tämä katsottiin ilmeisesti mahdolliseksi, koska hän osaa myös ruotsin kieltä, koska hänen isäpuolensa on ruotsinkielinen. Tapaamisoikeuden ja yhteydenpidon rajoittaminen on äidin kertoman mukaan kuitenkin johtanut siihen, että lapsen suomen kielen taito on heikentynyt, etenkin kun hän on myös ruotsinkielisessä koulussa. Pidän äidin kertomaa uskottavana tältä osin.

Yhteydenpidon rajoittamisesta päätettäessä olisi mielestäni tässä tapauksessa tullut ottaa huomioon myös se, millaisia pitkäaikaisempia seurauksia voi olla ihmisoikeutena turvatulle perhe-elämän suojalle. Siihen olennaisesti kuuluvaa oikeutta pitää yhteyttä lähiomaisiin vaikeuttaa se, että äidillä ja lapsella ei ole yhteistä kieltä, jolla he voivat kommunikoida keskenään.

Yhteydenpidon vaikeutuminen kieliongelmiin vuoksi saattaa osaltaan vaikeuttaa myös perheen jälleenyhdistämistä. Perhe-elämän suoja tarkoittaa myös sitä, että huostaanotto on aina väliaikainen ratkaisu ja viranomaisten on kaikin tavoin pyrittävä perheen jälleenyhdistämiseen. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on edellyttänyt tätä useassa Suomea koskeneessa tuomiossa.

Johtopäätöksenä totean, että mielestäni lapsen äidinkieli olisi tullut ottaa huomioon lapsen sijoituksessa ja ellei se ollut mahdollista, niin äidin ja lapsen yhteydenpitoa järjestettäessä olisi tullut huolehtia siitä, että kieliongelmat eivät ole omiaan vaikeuttamaan sitä.

Lastensuojelulain 20 §:n mukaan sosiaalilautakunnan on lopetettava huostassapito, kun lain 16 §:n mukaista huostassa pidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole. En voi ottaa kantaa siihen, olisiko huostassapito tullut lakkauttaa. Kantelijalla on kuitenkin mahdollisuus pyytää sosiaalilautakunnalta huostassapidon lakkauttamista. Lautakunnan asia tekemä päätös on mahdollista saattaa muutoksenhakuoikeutta käyttäen hallinto-oikeuden käsiteltäväksi laissa säädetyssä määräajassa.

3.4

Psykologin lausunnon merkitys yhteydenpidon rajoittamisessa

Kantelijan mielestä psykologin lausunto oli vaikuttamassa siihen, että sosiaalitoimi sen perusteella rajoitti hänen ja hänen lapsensa tapaamisia.

Sosiaalityöntekijän 16.10.2006 tekemässä päätöksessä todetaan muun muassa seuraavaa: "Sijaisperhe on kertonut sosiaalityöntekijälle, ohjaajalle sekä psykologille, että lapsi on reagoinut huolestuneesti äidin puhelinsoittoihin. - - - lapsen takia psykologi ja ohjaaja suosittelivat taukoa lapsen ja hänen äitinsä välisessä puhelinyhteydessä ja tapaamisissa."

Kantelijalle 13.11.2006 lähettämässään kirjeessä psykologi totesi muun muassa seuraavaa: "Minua ei ole pyydetty ottamaan kantaa tapaamisiin enkä ole kirjoittanut siitä lausunnoistani. Keskustelussa sijaisäidin kanssa ennen tutkimusta hän kertoi, että lapsi oli reagoinut vahvasti äidin puhelinoiton jälkeen."

Silloin olen ehdottanut, että näistä asioista pitää keskustella sosiaaliviranomaisten ja äidin kanssa ja että olisi syytä järjestää puhelinsoitot ja tapaamiset äidin kanssa sellaisella tavalla että lapsi voi tuntea itsensä turvalliseksi."

Saadun selvityksen perusteella kyse on mielestäni enemmänkin sosiaalityöntekijän useasta eri osatekijästä tekemistä johtopäätöksistä kuin yksinomaan psykologin lausunnon aikaansaamasta tarpeesta rajoittaa yhteydenpitoa. Psykologin lausunnossa ei ole käsitykseni mukaan mitään lainvastaista, eikä hän mielestäni ole ylittänyt harkintavaltaansa lausuntoa antaessaan.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen - - - kunnan sosiaalilautakunnan ja sosiaalityöntekijän menettelyn lainvastaisuudesta päätettäessä lapsen ja hänen äitinsä yhteydenpidon rajoittamisesta takautuvasti sosiaalilautakunnan ja sosiaalityöntekijän tietoon.

Samoin saatan - - - sosiaalilautakunnan tietoon edellä kohdassa 3.3 esittämäni lapsen äidinkielen huomioon ottamisesta hänen sijoituksessaan ja hänen ja hänen äitinsä yhteydenpidon rajoittamisesta päättämisessä.

Edellä mainitussa tarkoituksessa lähetän - - - sosiaalilautakunnalle ja sosiaalityöntekijälle jäljennöksen tästä päätöksestäni.